

SKÖTSELPLAN

för naturreservatet

RISÖN

Alingsås kommun, Älvsborgs län

Skötselplan för naturreservatet Risön i Alingsås kommun

Förord

Föreliggande skötselplan för naturreservatet Risön har upprättats av länsstyrelsen under 1994/1995. Till grund för skötselplanen har legat ett flertal förslag till skötselplaner som tidigare utarbetats av Alingsås kommun och länsstyrelsen.

Skötselplanen består av två delar:

I ALLMÄN BESKRIVNING av naturreservatet

1. Administrativa data
2. Grund för beslut att bilda naturreservat
3. Översiktlig beskrivning av befintliga förhållanden

II PLANDEL, som delas in i följande avsnitt

1. Disposition och skötsel av mark och vatten
2. Anordningar för rekreation och friluftsliv
3. Tillsyn
4. Dokumentation
5. Revidering av skötselplanen
6. Finansiering av naturvårdsförvaltningen
7. Bilagor
 - a. Skötselplankarta I anläggningar för friluftslivet
 - b. Skötselplankarta II, stigar, mm
 - c. Vegetationskarta
 - d. Utredning av kostnader och intäkter för naturvårdsförvaltningen

I. ALLMÄN BESKRIVNING

1 Administrativa data

<i>Benämning:</i>	Naturreseptatet Risön
<i>Kommun:</i>	Alingsås
<i>Socken:</i>	Alingsås
<i>Läge:</i>	I Mjörn, 6 km sydväst om Alingsås centrum
<i>Kartor:</i>	Topografiska kartbladen: 7B SO, 7B NO, 7C SV, 7C NV Ekonomiska
<i>kartbladen:</i>	7B 4j, 7B 5j, 7C 4a, 7C 5a
<i>Fastigheter och ägare:</i>	Risön 1:1, Alingsås kommun
<i>Naturvårdsförvaltare:</i>	Alingsås kommun
<i>Areal:</i>	206 hektar (skog ca 19 ha, övrig fastmark ca 3 ha, vassvegetation ca 2 ha, öppet vatten ca 182 ha)

2 Grund för beslut att bilda naturreseptat samt föreskrifter, se länsstyrelsens beslut den dnr - Bildande av naturreseptatet Risön.

3. översiktlig beskrivning av befintliga förhållanden

3.1 Naturförhållanden

Geografi

Reseptatet Risön ligger i sjön Mjörn, ca 6 km från Alingsås centrum. Området utgörs av de tre öarna Risön, Svensholmen och Risöskär. Områdets areal uppgår till ca 206 ha varav ca 182 ha utgörs av öppet vatten.

Mjörn är södra länsdelens största sjö och innehåller ett 75-tal öar och skär. Stränder och öar är till stor del exploaterade av en omfattande fritidshusbebyggelse. Risön, som har en areal av ca 22 ha, är den enda av de större öarna som fortfarande är helt obebyggd. Svensholmen och Risöskär är mycket mindre och mer att betrakta som skär.

Geologi och topografi

Öarnas berggrund tillhör det sydvästsvenska urberget och utgörs av ådrade gnejser. Risön består av två urbergskullar "Västeröa" och "Österöa" förbundna av ett näs. Högsta punkten ligger på Västeröa som stiger upp ur vattnet till en högsta höjd av 24 m över Mjörns vattenyta. De västra delarna av Risön och Svensholmen reser sig brant ur vattnet medan de östra delarna är flackare och mer lättillgängliga. Stränderna består huvudsakligen av renspolade hållar eller av grus och klappersten.

Vegetation

Skogen på Risön utgörs till övervägande del av barrblandskog dominerad av tall. Stormen 1969 gick hårt fram och bestånden är idag av mycket varierande ålderssammansättning. I de centrala delarna av ön finns äldre barrskog med lågor och torrträd. Näset mellan öarna är bevuxet med en klubbalskog med inslag av björk och tall. Alskogen, som börjar få naturskogskaraktär, har bedömts vara av mycket högt värde i länets lövskogsinventering.

Vegetationen på Svensholmen och Risöskär är mer sparsam. Jordtäcket är tunt och stora delar utgörs av renspolade hållar och kalt berg. På Svensholmen finns dock ett bestånd av lågvuxna tallar och enstaka klibbal och björk. På Risöskär växer endast någon enstaka martall samt mindre buskage av klibbal. Strandvegetationen på öarna är till stor del karaktäristisk för Mjörn med arter som älgört, fackelblomster, videört och strandveronika. På ett fåtal platser på Risön förekommer dock de mer sällsynta arterna klockgentiana och spikblad, och i öns sydvästra sluttning finns ett bestånd av backvial. I grunda och skyddade vikar omges Risön av bladvass. Mest utbredd är bladvassen den nordliga viken mot Svensholmen där den nådde en anseelig bredd innan Alingsås kommun under 1970-talet utförde vasslåtter.

Djurllv

Någon fast stam av större däggdjur finns inte på öarna. Områdets variation med naturskogsliknande barrskogar, lövskog och vegetationsfria stränder och skär skapar dock förutsättningar för ett varierat fågelliv. Den intressantaste fågelfaunan inom reservatsområdet återfinns på Risöskär som bl a hyser häckande vigg, kanadagås, fiskmås, fisktärna, strandskata och drillsnäppa. Vissa år har även småskrake och skrattmås genomfört häckningar. Förutsättning bör även finnas för häckande storlom.

3.2 Fornlämningar och äldre markanvändning

På Risön och Svensholmen finns sex stenåldersboplatser och ytterligare två områden där man gjort lösfynd av flintföremål.

Under historisk tid har Risön utnyttjats fr a för betesdrift, men även svedjebruk med rågodling har förekommit. Under åtminstone en period i slutet av 1700-talet var ön bebodd. Bortsett från lämningarna av den forna bebyggelsen är det svårt att idag finna några spår av den tidigare odlarmödan.

Skogen på ön har genom århundradena betingat ett stort värde och avverkats i flera omgångar.

Avverkningarna under 1900-talet har dock varit sparsamma. Det senaste större uttaget skedde under 1940-talet då några hundra kubikmeter famnved togs ut

3.3 Tillgänglighet och anordningar för friluftslivet

Öarnas flacka stränder och naturhamnar är lättillgängliga för båtburna. På Risöns och Svensholmens klippstränder har angöringsöglor satts upp. På Risöns nordöstra spets och i den sydvästra viken samt vid Svensholmens östra sida lägger Alingsås kommun varje år ut bryggor. På Risön finns sex iordningställda eldplatser.

3.4 Fiske

För allt fiske i Mjörn, utom kräftfiske, ansvarar Mjörns fiskevårdsförening. Fisket i Mjörn upplåts genom försäljning av fiskekort.

3.4 ”Republiken Risön”

Risöområdets stora värde för det båtburna friluftslivet stod klar redan i slutet av 1800-talet. År 1894 utropade därför några segelintresserade alingsåsare öarna som en självständig republik. På toppen av ”Västeröa” återfinns än idag ett monument som uppfördes 1896 för att fira tvåårsdagen av republikens tillkomst. Republiken försvann dock så småningom in i glömskan och återuppväcktes inte förrän 1984 bl a

för att utgöra ett forum för diskussioner om förvärv av fastigheten. Republiken styrs idag av en regering med representanter för i första hand olika intresseföreningar i Alingsås kommun. Under pompa och ståt håller republiken årligen storstämma på Risön.

PLANDEL

1 Disposition och skötsel av mark och vatten

1.1 Övergripande målsättning

Ändamålet med naturreservatets skötsel skall vara att bevara och utveckla områdets biologiska värden samt att hålla reservatet tillgängligt för vetenskaplig och pedagogisk verksamhet och friluftsliv.

Skötseln skall vara inriktad mot att bevara och utveckla områdets biologiska värden genom att områdets skogsbestånd tillåts utvecklas mot naturskog. Områdets värden för det rörliga friluftslivet skall bibehållas samtidigt som förutsättningarna för ett rikt sjöfågelliv förstärks.

1.2 Riktlinjer och åtgärder

Skötselområde 1, Risön (ca 22,5 ha)

Beskrivning	Två urbergskullar "Västeröa" och "Österöa" förbundna av ett näs. Stränderna utgörs till stor del av renspolade hållar. Huvuddelen av ön domineras av en luckig och olikåldrig barrblandskog. Naturskogsliknande bestånd med enstaka gamla träd och lågor finns inom de centrala delarna. På den mest vindpinade, västliga delen, växer fr a tall och krattek. Näset mellan Österöa och Västeröa är bevuxet med en av Alingsås kommuns mest värdefulla alskogar, rik på lågor och torrakor. Fältskiktet på ön består till övervägande delen av blåbärsris. Intressant flora finns utmed stränderna där man bl a påträffar klockgentiana och spikblad. Duvhök har häckat.
Målsättning	Att främja och bevara områdets tillgänglighet för det rörliga friluftslivet. Att låta skogen få utvecklas fritt bortsett från nödvändigt underhåll av anläggningar för friluftslivet och vård av hus- kälkar- och torpruin.
Engångsåtgärder	Informationstavlor och toaletter utplaceras den nordöstra respektive den sydvästra delen av ön. Om behov uppkommer kan toaletterna ersättas av sopmajor alternativt kompletteras med sopkärl. Eldplatsen på öns östra udde (i anslutning till fornlämning RAÄ 85) tas bort. Övriga eldplatser iordningställs så att de inte förorsakar markskador. Utplacering av toaletter och sopmajor kräver tillstånd enligt kulturminneslagen och skall därför ske i samråd med länsstyrelsen. Om enkla toaletter med grävda latringropar

Underhållsåtgärder	utplaceras bör vattenkvaliteten i området kontrolleras. Om resurser så medger läggs två bryggor årligen ut; en vid öns nordöstra spets samt en i den sydvästra viken. Vid "djuphamnen" i sydväst kan dessutom en boj läggas ut. Badvikar och sundet mot Svensholmen hålls öppna genom återkommande vasslåtter vid behov. Årlig städning och översyn av toaletter, eldstäder, bryggor, tilläggsplatser och stigar. Om vindfällan blockerar stigarna görs stigen framkomlig men vindfällan tillåts i övrigt ligga kvar. Minnessten ("Risö monumentet"), Eldplatser, toaletter, sopmajor och informationstavlor hålls fria från sly och buskar genom återkommande röjningar. Återkommande vård av husgrunden samt av torp- och källarruinen.
<i>Skötselområde 2, Svensholmen (ca 0,9 ha)</i>	
Beskrivning	Svensholmen är en liten ö som ligger norr om Risön i skydd för de sydvästliga vindarna. En stor del av ön utgörs av kalt berg. Där något jordtäckte finns består växtligheten av tall, al och björk. På ön låg tidigare en mindre stuga. Den västra delen av ön är brant och svårtillgänglig medan en skyddad vik i öster utgör en bra landningsplats för båtburna. På klipporna finns flera angöringsöglor.
Målsättning	Att främja och bevara områdets tillgänglighet för det rörliga friluftslivet. Att låta skogen få utvecklas fritt bortsett från nödvändigt underhåll av anläggningar för friluftslivet.
Engångsåtgärder	Eldstad och informationstavla anordnas. Vindskydd kan utplaceras där den tidigare stugan låg. Utformning och utplacering av eldstad, informationstavla och eventuellt vindskydd skall ske samråd med länsstyrelsen.
Underhållsåtgärder	Om resurser så medger läggs en brygga ut årligen på öns östra sida. Tilläggsplatsen och eventuell brygga hålls tillgänglig. Årlig städning och översyn av eldstad, brygga och angöringsöglor. Eldplatsen, informationsskylten och eventuellt vindskydd hålls fria från sly och buskar genom återkommande röjningar.
<i>Skötselområde 3, Risöskär (ca 0,2 ha)</i>	
Beskrivning	Risöskär är ett litet långsmalt skär nordost om Risön. Vegetationen är sparsam och består av ett fåtal tallar och några albuskar.

Skäret hyser ett rikt fågelliv med bl a häckande vigg, fiskmå, fisktärna, strandskata och drillsnäppa. Vissa år har även småskrake och skratmå genomfört häckningar.

Målsättning	Att bevara områdets naturvärden och då fr a dess värde som häckningsplats för sjöfågel.
Engångsåtgärder	Skyltar med information om tillträdesförbud 15.4 - 15.7 uppförs.
Underhållsåtgärder	Återkommande översyn och underhåll av tillträdesförbudsskyltarna.

2 Anordningar for rekreation och friluftsliv

2.1 Övergripande målsättning

Målsättningen är att bibehålla områdets värden för det rörliga friluftslivet på sådant sätt att konflikter med områdets naturvärden undviks och att besökare informeras om reservatets natur- och kulturvärden.

2.2 Riktlinjer och åtgärder

Tillträdesförbud

För skötselområde 3 (Risöskär) gäller tillträdesförbud under perioden 15 april till 15 juli. Naturvårdsförvaltaren ansvarar för skyltning och fortlöpande översyn av skyltarna och efterlevnaden av tillträdesförbudet.

Anläggningsplatser

Vid "djuphamnen", dvs Risöns sydvästra vik, kan en brygga och en boj läggas ut. Om resurser så medger läggs dessutom flytbryggor årligen ut på Risöns nordöstra spets och på Svensholmen. Angöringsöglorna underhålls.

För utläggning och översyn av bryggor samt för översyn av angöringsöglorna ansvarar naturvårdsförvaltaren i samråd med länsstyrelsen.

Stigar och rastplatser

Eldplatsen på den östra udden av Risön (i anslutning till fornlämning RAÄ 85) tas bort. Övriga eldplatser på ön ses över och utformas på sådant sätt att markskador undviks. Större stigar hålls framkomliga. På Svensholmen anläggs en eldplats.

Uppförande, underhåll och översyn sker genom naturvårdsförvaltarens försorg i samråd med länsstyrelsen.

Renhållning

På Risön placeras två toaletter ut, på öns sydvästra respektive nordöstra delar. Stränderna hålls fria från skräp genom regelbundet återkommande städningar. För utplacering av toaletter samt för renhållningen ansvarar naturvårdsförvaltaren. Utplacering av informationsskyltar och toaletter kräver tillstånd enligt kulturminneslagen och bör därför ske i samråd med länsstyrelsens kulturmiljöfunktion. Toaletterna kan

kompletteras med sopkärl alternativt ersättas med sopmajor.

Information

Tre informationsskyltar om reservatet utplaceras i anslutning till angoringsplatserna på Risön och på Svensholmen. Skyltar med information om tillträdesförbud perioden 15.4 - 15.7 sätts upp inom skötselområde 3 (Risöskär). Naturvårdsförvaltaren ansvarar tillsammans med länsstyrelsen för framtagna och utplacering av skyltar.

Utmärkning av reservatet

Gränsmarkering skall utföras enligt svensk standard och naturvårdsverkets anvisningar. Gränsmarkering sker genom naturvårdsförvaltarens försorg.

Vård av husgrund, torp- och källarruinen

I samråd med länsstyrelsens kulturmiljöfunktion genomförs återkommande instater så att dessa lämningar hålls fria från uppväxande träd- och buskar.

Kontroll av vattenkvaliteten

Om enkla toaletter med grävda latringropar utplaceras bör vattenkvaliteten i omgivningen regelbundet kontrolleras.

3. Tillsyn

Naturvårdsförvaltaren ansvarar för tillsynen av området och att skötselplanens åtgärder blir utförda.

4. Dokumentation

Naturvårdsförvaltaren ansvarar för dokumentation av utförda åtgärder. Av dokumentationen skall åtminstone följande kunna utläsas: berört skötselområde, utförd åtgärd, datum för åtgärden, kostnader, intäkter samt finansiering.

5. Revidering av skötselplanen

De åtgärder som anges i skötselplanen skall ses över vart 10:e år eller i övrigt när länsstyrelsen eller naturvårdsförvaltaren finner det påkallat.

6. Finansiering av naturvårdsförvaltningen

Bekostas av Alingsås kommun: arbetskraft och materialkostnader i samband med underhåll och utplacering av eldstäder, anläggningsplatser, toaletter och eventuella bryggor, tillsyn och renhållning.

Bekostas av staten: materialkostnader för gränsutmärkning och skyltning.